

ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΑ: ΤΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ

Τα Συμπόσια της Δήλου ήταν μια προσπάθεια του Κωνσταντίνου Α. Δοξιάδη να ξεκινήσει μια διεθνή διεπιστημονική συζήτηση για τη σημερινή κατάσταση των ανθρωπίνων οικισμών, μια κατάσταση που, όπως σημειώνεται και στην πρώτη «Διακήρυξη της Δήλου», χειροτερεύει με γρήγορο ρυθμό. Σκοπός του Δοξιάδη ήταν να αναπτυχθεί η επιστήμη της οικιστικής μέσα από αυτές τις διεθνείς διεπιστημονικές συναντήσεις¹. Τα δώδεκα Συμπόσια της Δήλου πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 1963-1975. Οι δέκα πρώτες συναντήσεις έγιναν εν πλω και κατέληξαν στο νησί της Δήλου, όπου οι συμμετέχοντες υπέγραψαν την ετήσια Διακήρυξη της Δήλου. Οι συναντήσεις ήταν επταήμερες και γίνονταν σε ένα πλοίο που ταξίδευε στο Αγαίο και σταματούσε σε διάφορα λιμάνια. Από το 1966 προηγείται κάθε συμποσίου ο «Αθηνναϊκός Μήνας Οικιστικής», μια σειρά διαλέξεων που ήταν ανοιχτές στο κοινό². Το 1973 πραγματοποιήθηκε μόνο ο «Αθηνναϊκός Μήνας Οικιστικής»³. Δύο ακόμη συναντήσεις έλαβαν χώρα το 1974 και το 1975 στο Απολλώνιο του Πόρτο Ράφτη⁴ (ένα από τα έργα του γραφείου του Δοξιάδη), ωστόσο η ονομασία «Συμπόσιο της Δήλου» κρατήθηκε. Το παρόν κείμενο εξετάζει την επιλογή της Δήλου ως το μέρος όπου θα καταλήξουν οι επταήμερες αυτές συναντήσεις και το τοπωνύμιο του οποίου θα υιοθετηθεί στην ονομασία του ετήσιου συμποσίου, μια επιλογή που δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο συνέλαβε ο Δοξιάδης τον χαρακτήρα των συναντήσεων αυτών.

Είναι γνωστό ότι τα Συμπόσια της Δήλου είχαν συλληφθεί από τον Δοξιάδη ως μια συνέχεια του πνεύματος των CIAM (Διεθνή Συνέδρια Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής), τα οποία είχαν κεντρική σημασία στην ιστορία του αρχιτεκτονικού μοντερνισμού. Το πρώτο Συμπόσιο της Δήλου έλαβε χώρα ακριβώς 30 χρόνια μετά το 4ο συνέδριο CIAM (καλοκαίρι του 1933), στο οποίο υπογράφηκε η ιστορική Χάρτα των Αθηνών, που αναφέρεται στο ζήτημα της λειτουργικής πόλης. Η σύλληψη του Συμποσίου της Δήλου ως συνέχειας του 4ου συνεδρίου CIAM και της υπογραφής της Χάρτας των Αθηνών διακρίνεται από την πρώτη καταγεγραμμένη συζήτηση (5.8.58) του Δοξιάδη

Εικ. 1 Εξώφυλλο του περιοδικού ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ / EKISTICS, τεύχος 14, no. 95, Οκτώβριος 1963.

με τους συνεργάτες του Jaqueline Tyrwhitt και Γιάννη Πιπέρογλου, στην οποία μιλάει για ένα συνέδριο αρχιτεκτόνων και πολεοδομών μαζί με άλλους επιστήμονες στη Δήλο, στο οποίο θα συνταχθεί και θα υπογραφεί *Η Χάρτα της Δήλου* («the Charter of Delos on the science of Ecistics»)⁵. Η αναλογία μεταξύ της Χάρτας των Αθηνών και της Διακήρυξης της Δήλου διατυπώνεται ξεκάθαρα από τη Jaqueline Tyrwhitt σε ένα κείμενο που συνέταξε μετά από παράκληση του Δοξιάδη, σε γράμμα του στις 22.4.63, για να το παρουσιάσει στο πρώτο Συμποσίου της Δήλου⁶. Το κείμενο αυτό δημοσιεύθηκε με τα πρακτικά του συμποσίου στο περιοδικό Ecistics / Οικιστική, στο οποίο παρουσιάζεται το 4ο συνέδριο CIAM ως μια ανάλογη προσπάθεια της προηγούμενης γενιάς⁷.

Η επιλογή της Δήλου ως το μέρος όπου θα καταλήξουν οι επτάήμερες αυτές συναντήσεις, οι οποίες είχαν συλληφθεί σε αναλογία, και αντιπαράθεση θα μπορούσαμε να πούμε, με την 4η συνάντηση του CIAM, δεν ήταν καθόλου τυχαία. Από το πρώτο προσχέδιο της πρότασης για το πρώτο Συμπόσιο της Δήλου (*Proposal for a conference of planners on the island of Delos for the formulation and declaration of the Charter of Delos*), το οποίο συντάχθηκε στις αρχές του 1959, υπό την επικεφαλίδα «B. The Place»⁸, ο Δοξιάδης εξηγεί γιατί η Δήλος είναι το κατάλληλο μέρος για να καταλήξει η συνάντηση αυτή:

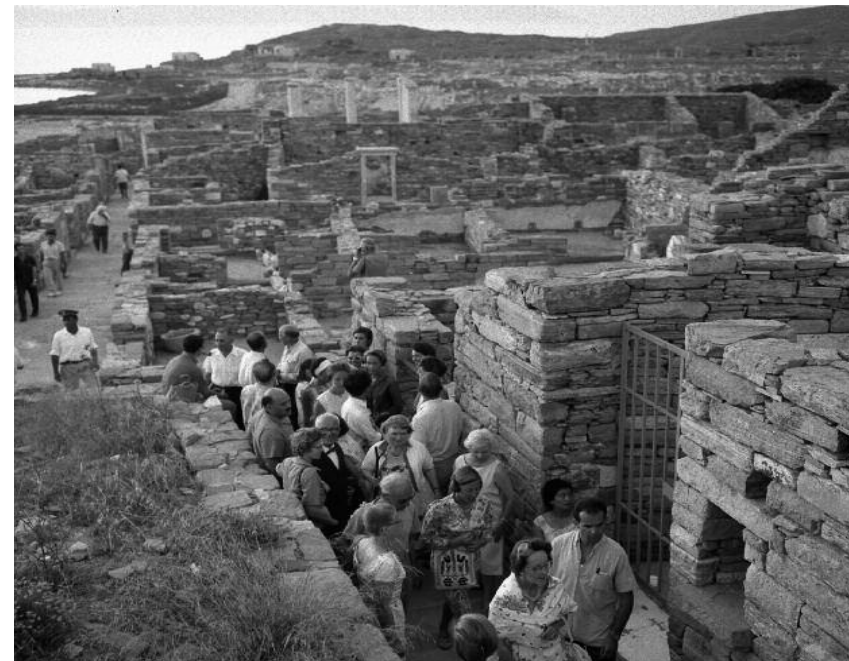
«B. ΤΟ ΜΕΡΟΣ

[...]

7. Το νησί της Δήλου στο Αιγαίο ήταν η έδρα της αρχαίας Αθηναϊκής Συμμαχίας που ένωνε τους εξελληνισμένους οικισμούς της Ανατολής με εκείνους της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Δυτικής Μεσογείου στη Σικελία, τη Μασσαλία και την Ισπανία. Στέκεται απόμακρο και μόνο και τα θαυμάσια διατηρημένα ερείπιά του αποτελούν ιδανικό καταφύγιο, όπου θα μπορούσαν να συλληφθούν και να διαμορφωθούν οι νέες αυτές απόψεις.

8. Η Χάρτα της Δήλου θα εκπροσωπεί τα κοινά συμφέροντα, τους πόρους, όπως επίσης και το ταλέντο μεταξύ όλων των εθνών της Ανατολής και της Δύσης, του Βορρά και του Νότου, αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων. Θα συμβολίζει επίσης την συνεχή σχέση με τις κλασικές έννοιες της αρχιτεκτονικής.»¹⁰

Είναι σαφές ότι η ενασχόληση του Δοξιάδη με την αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική αποτελεί μέρος της εξήγησής του για την επιλογή της Δήλου ως το μέρος όπου θα καταφύγουν οι συμμετέχοντες της διάσκεψής αυτής, έτσι ώστε να καλλιεργήσουν αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές ιδέες για τα ζητήματα των σύγχρονων οικισμών. Την ενασχόλησή του αυτή τη σηματοδοτούν: η διδακτορική διατριβή του, με θέμα την αρχαία ελληνική πολεοδομία από τον 7ο έως τον 2ο αιώνα π.Χ., που κατέθεσε το 1936 στο Βερολίνο¹¹, έργα όπως τα Άσπρα Σπίτια, τα οποία αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο η ανάλυση της αρχαίας ελληνικής πόλης τροφοδοτεί τη διαμόρφωση γενικών αρχών της σύγχρονης πολεοδομίας¹², όπως επίσης και η διοργάνωση του ερευνητικού προγράμματος με τίτλο «Η αρχαία ελληνική πόλη» (The Ancient Greek City ή AGC), το οποίο ξεκίνησε το 1968 με σκοπό να γίνει μια συστηματική συγκριτική ανάλυση της δομής όλων των αρχαίων πόλεων για τις οποίες η αρχαιολογική έρευνα έχει δώσει επαρκή στοιχεία¹³. Το πρότυπο της αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα είναι για το Δοξιάδη η αρχαία αρχιτεκτονική, όπως έχουν παρατηρήσει ο Παναγιώτης Τουρνικιώτης¹⁴ και ο Κώστας Τσιαμπάος¹⁵. Έτσι, λοιπόν, η συνδιαλλαγή του με την ελληνική αρχαιότητα, από τα πρώιμα βήματά του στην αρχιτεκτονική, είναι αναμφίβολα πίσω από την επιλογή της Δήλου ως το μέρος που θα καταλήξουν αυτές τις συναντήσεις.

Εικ. 2 Άποψη της Συνοικίας του Θεάτρου καθώς οι «Δήλιοι» ανεβαίνουν προς το Θέατρο στις 12 Ιουλίου 1963. Στα δεξιά διακρίνεται η είσοδος στην Οικία της Τρίαινας. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φωτογραφίες, Φάκελος 34172, φωτ. 496.

Εικ. 3 Εξώφυλλο του περιοδικού ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ / EKISTICS, τεύχος 18, no. 107, Οκτώβριος 1964.

Εικ. 4 Εξώφυλλο του περιοδικού ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ / EKISTICS, τεύχος 32, no. 191, Οκτώβριος 1971.

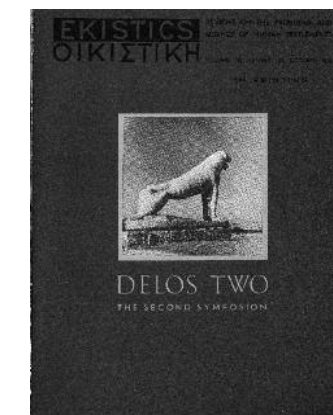
Πέρα από τη γνωστή έλξη του Δοξιάδη προς την ελληνική αρχαιότητα, ως σημειωθεί ότι ο κοσμοπολιτικός χαρακτήρας της Δήλου στην ύστερη Ελληνιστική περίοδο, όταν το λιμάνι της Δήλου λειτουργούσε ως εμπορική βάση που συνέδεε την ανατολική και τη δυτική Μεσόγειο, ταιριάζει με τις βλέψεις του Δοξιάδη να φέρει σε επαφή αρχιτέκτονες και επιστήμονες «όλων των εθνών της Ανατολής και της Δύσης, του Βορρά και του Νότου, αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων»¹⁶. Επιπλέον, ενώ ανασκαφές στη Δήλο είχαν αρχίσει από τα τέλη του 19ου αιώνα, τη δεκαετία του '60 γίνονται νέες ανασκαφές που φέρνουν στην επιφάνεια νέα δεδομένα που εμπλουτίζουν την ελλιπή εικόνα που είχε η Δήλος έως τότε¹⁷ –ένα πρόβλημα που σημείωσε ο Δοξιάδης στην παράγραφο που αφιέρωσε στη Δήλο στο διδακτορικό του¹⁸.

Η Δήλος, όμως, αποκτά στην περίπτωση των Συμποσίων μια συμβολική διάσταση, την οποία διατυπώνει ο Δοξιάδης σε ένα δεύτερο προσχέδιο της πρότασης για το συμπόσιο που συντάσσει στις 14.4.61:

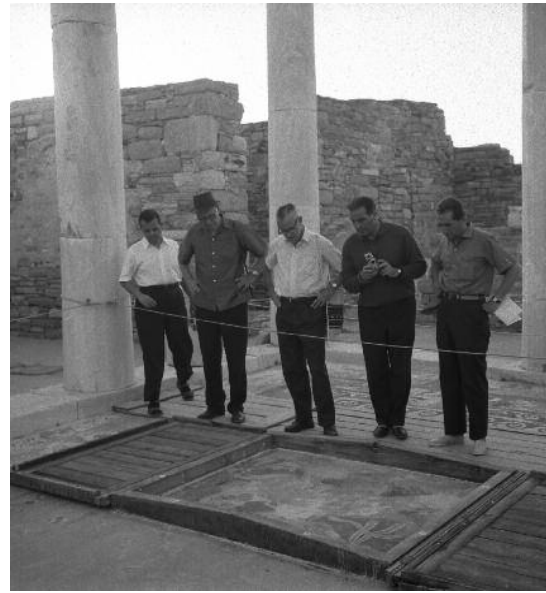
«Η Δήλος, ωστόσο, δεν κατοικείται από κανέναν σήμερα και αυτό ενισχύει τη συμβολική σημασία της, διότι οι άνθρωποι θα συνεδριάσουν εντός ενός οικισμού, χωρίς την ίδια στιγμή να υφίστανται την πίεση ή την επιρροή των κατοίκων του και των σημερινών προβλημάτων του.

Η αποστασιοποίηση και η μοναξιά της Δήλου, με τα θαυμάσια διατηρημένα ερείπιά της, την καθιστούν ένα ιδανικό καταφύγιο για την ήρεμη συζήτηση, αναγκαία για τη δημιουργία της Χάρτας της Δήλου και το καταστατικό για τα προβλήματα των ανθρωπινων οικισμών.»¹⁹

Βλέπουμε πως, ενώ οι αναλογίες με το 4ο συνέδριο CIAM είναι εμφανείς, είναι επίσης ξεκάθαρο ότι ο Δοξιάδης προσπαθεί, σε αντιπαράθεση με τις επιλογές του 4ου συνεδρίου CIAM, να τονίσει πως η νέα γενιά θα κάνει τα πράγματα καλύτερα: ένα συμπόσιο στα πρότυπα των αρχαίων ελληνικών συμποσίων, αντί απλού συνεδρίου, που

Εικ. 5 Οι συμμετέχοντες του πρώτου Συμποσίου της Δήλου περπατούν ανάμεσα στα κατάλοιπα της σκηνής του Θεάτρου της Δήλου (12 Ιουλίου 1963). Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φωτογραφίες, Φάκελος 34172, φωτ. 566.

Εικ. 6 Οι συμμετέχοντες του πρώτου Συμποσίου της Δήλου (1963) παρατηρούν το ψηφιδωτό της Οικίας του Διονύσου, το οποίο απεικονίζει τον θεό Διόνυσο να ιππεύει μια τίγρη (σήμερα στο Μουσείο της Δήλου). Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φωτογραφίες, Φάκελος 34172, φωτ. 508.

Εικ. 7 Η υπογραφή της πρώτης Διακήρυξης της Δήλου στο Θέατρο της Δήλου (12 Ιουλίου 1963). Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φωτογραφίες, Φάκελος 34172, φωτ. 779.

θα γίνει και αυτό εν πλω, αλλά το πλοίο ονομάζεται Νέα Ελλάς και όχι Πατρίς II, και θα κορυφώνεται στην αρχαία ελληνική πόλη της Δήλου που είναι ακατοίκητη, όχι στη μοντέρνα Αθήνα, που εμφανίζει τα προβλήματα των νέων οικισμών που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν. Η Δήλος, λοιπόν, δεν είναι απλά ένα παράδειγμα αρχαίας ελληνικής πολεοδομίας από το οποίο θα αντλήσουν πρότυπα οι συμποσιαστές, αλλά ως ακατοίκητο νησί παρέχει τις κατάλληλες συνθήκες, όπου αποστασιοποιημένοι από την πιεστική πραγματικότητα των σύγχρονων οικισμών και τα προβλήματά τους, οι «Δήλιοι» θα συμποσιαστούν και θα έχουν μια εποικοδομητική σύζηση. Ας σημειωθεί, επίσης, ότι η παρουσίαση και εξιδανίκευση της Δήλου ως αποστασιοποιημένος και έρημος τόπος έχει αρχίσει από τον 1ο αιώνα π.Χ. –μετά τις καταστροφές του 88 και του 69 π.Χ. Ένα παράδειγμα είναι τα επιγράμματα του Αντίπατρου από τη Θεσσαλονίκη²⁰, για τα οποία ίσως να ήταν ενήμερος ο Δοξιάδης.

Η συμβολική αυτή διάσταση της Δήλου ως αποστασιοποιημένου τόπου ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα μιας εποικοδομητικής συζήτησης θέλουν να δηλωθεί με ένα σύμβολο, για το οποίο γίνεται λόγος στην πρώτη καταγεγραμμένη συζήτηση (5.8.58) του Δοξιάδη με τους συνεργάτες του Jaqueline Tyrwhitt και Γιάννη Πιπέρογλου: «Μιλήσαμε για τα σύμβολα που θα χρησιμοποιηθούν για το συνέδριο και τα δύο που προτάθηκαν ήταν το λιοντάρι της Δήλου ή ίσως μια φωτογραφία του Θεάτρου της Δήλου...»²¹

Αν το λιοντάρι της Δήλου σηματοδοτεί την αποστασιοποίηση και μοναξιά που καθίστανται τη Δήλο ιδανικό τόπο για αυτές τις συναντήσεις, το αρχαίο Θέατρο υποδηλώνει τη συνεχή σχέση με τις κλασικές έννοιες της αρχιτεκτονικής. Αυτές οι επιλογές δεν ικανοποιούν τη Jaqueline Tyrwhitt, η οποία θα προτείνει άλλες απόψεις της Δήλου ως σύμβολο (8-9-58): «Έχω μια συναρπαστική φωτογραφία διπλής έκθεσης των φθαρμένων σκαλοπατιών που οδηγούν στο ιερό χώρο στη Δήλο και την κολοσσιαία προτομή του Απόλλωνα. Θα σου τη στείλω. Είναι όμως πολύ περίπλοκη για σύμβολο. Νομίζω, όμως, ότι κάτι το οποίο θα υπενθυμίζει την ελληνιστική πόλη και τον διεθνή χαρακτήρα της Δήλου θα είναι καλύτερο από το λιοντάρι, αλλά δεν ξέρω τι.»²²

Τελικά κανένα σύμβολο δεν υιοθετήθηκε για το συμπόσιο. Στο εξώφυλλο του περιοδικού *Ecistics / Οικιστική*, στο οποίο δημοσιεύονται τα πρακτικά του πρώτου Συμποσίου της Δήλου, τον Οκτώβριο του 1963, εμφανίζονται δύο υπερτιθέμενες κατόψεις διαφορετικής κλίμακας του αστικού ιστού της Δήλου, και συγκεκριμένα της Συνοικίας του Θεάτρου (εικ. 1) –τη συνοικία μέσα από την οποία είχαν περπατήσει οι Δήλιοι συμποσιαστές για να υπογράψουν τη Διακήρυξη της Δήλου τον Ιούλιο (εικ. 2). Το λιοντάρι της Δήλου και οι απόψεις του Θεάτρου της Δήλου κόσμησαν, και όχι μόνο μια φορά, το εξώφυλλο του περιοδικού σε ακόλουθες παρουσιάσεις των Συμποσίων της Δήλου (εικ. 3, 4), πάντα στο τεύχος του Οκτωβρίου, αλλά δεν αποτέλεσαν σύμβολα των συμποσίων.

Δέκα χρόνια μετά το πρώτο συμπόσιο της Δήλου, ο Δοξιάδης προετοιμάζει μια συλλογική δημοσίευση των Συμποσίων της Δήλου. Στον πρόλογο αυτού του βιβλίου (16 Ιουλίου 1973)²³ συνοψίζει τους λόγους για τους οποίους υπήρχε η ανάγκη της απομόνωσης από την καθημερινότητα και την πιεστική πραγματικότητα των σύγχρονων οικισμών και εξηγεί γιατί η Δήλος ήταν το κατάλληλο μέρος αυτών των συναντήσεων: «... έπρεπε να πάμε σε χώρους χωρίς προβλήματα, ώστε να μην επηρεαζόμαστε από οποιοδήποτε τοπικό πρόβλημα και να είμαστε πραγματικά αντικειμενικοί και έπρεπε να καταλήξουμε στον όσο το δυνατόν πιο ήσυχο. Με τον πιο ήσυχο (χώρο) εννοείται χωρίς κατοίκους, που είτε απολαμβάνουν ή πάσχουν από τίποτα και αυτό ήταν το νησί της Δήλου, ακριβώς στη μέση του Αιγαίου Πελάγους, χωρίς κατοίκους, μόνο ερείπια.»²⁴

Πράγματι, ανάμεσα σε αυτά τα ερείπια περπάτησαν οι νέοι «Δήλιοι» (εικ. 5, 6, 7)²⁵, προς αναζήτηση νέων συστημάτων εννοιών και προσέγγισης του σχεδιασμού τα περασμένα δέκα χρόνια. Ο Δοξιάδης γράφει τον πρόλογο αυτό μια χρονιά που δεν έγινε το Συμπόσιο της Δήλου αλλά μόνο ο Αθηναϊκός Μήνας Οικιστικής και συνεχίζει στον ίδιο πρόλογο:

[...]

«Η Δήλος ήταν επίσης το ιδανικό μέρος ως σύμβολο για πολλούς λόγους:

1. Ήταν ο τόπος γέννησης του Απόλλωνα, θεού της αρμονίας, ο οποίος ήταν ακριβώς αυτό που χρειαζόμασταν.
2. Ήταν η έδρα της πρώτης δημοκρατικής συνομοσπονδίας κρατών, των Αθηναίων, κ.λπ.
3. Ήταν μια πραγματικά κοσμοπολίτικη πόλη με σεβασμό σε όλα τα έθνη, τις θρησκείες, κ.λπ. Αν και ελληνική, είχε γειτονιές με πολλούς αλλοδαπούς που είχαν τους δικούς τους θεούς και ναούς.
4. Ήταν τόσο σημαντική που θα μπορούσε να μας δώσει το όνομα του συμποσίου μας, το Συμπόσιο της Δήλου, και να αποφευχθεί η χρήση του ονόματος ενός ατόμου, όπως έκανε ο Πλάτων, επειδή πιθανώς πολλά συμπόσια έλαβαν χώρα στην ίδια θέση.»²⁶

Ήταν πράγματι τόσο σημαντική η Δήλος που κρατήθηκε το όνομά της για τις τελευταίες δύο συναντήσεις (1974-1975) –η τελευταία μετά τον θάνατο του Δοξιάδη στις 28 Ιουνίου 1975– που έγιναν στο Απολλώνιο στο Πόρτο Ράφτη, έναν παραδειγματικό οικισμό που σχεδίασε το Γραφείο Δοξιάδη στην κλίμακα του ανθρώπου. Από τη μια

η Δήλος, ο τόπος γέννησης του Απόλλωνα, από την άλλη το Απολλώνιο, που είχε σχεδιαστεί κατά τα πρότυπα της αρμονίας του Απόλλωνα. Εν κατακλείδι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Δήλος συμβόλιζε για τον Δοξιάδη την εντοπία²⁷ –αυτήν την περιοχή που συνέλαβε ανάμεσα στην ουτοπία και την πραγματικότητα²⁸– και ίσως λειτουργήσει τρόπον τινά ως ένας τέτοιος τόπος στον πνευματικό του ορίζοντα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τη Γιώτα Παυλίδου, Αρχαιολόγο του Αρχείου Κωνσταντίνου Α. Δοξιάδη, που με βοήθησε να εντοπίσω τα στοιχεία που με ενδιέφεραν στο αρχείο.

1. Αρχείο Κωνσταντίνου Α. Δοξιάδη, Φάκελος 32298, *Η Διακήρυξη της Δήλου. The Declaration of Delos One* (1963).
2. Για τα Συμπόσια της Δήλου: Pyla, P., *Ekistics, Architecture and Environmental Politics, 1945-1976: «A Prehistory of Sustainable Development»*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή. Καίμπριτζ: Massachusetts Institute of Technology, Department of Architecture, 2002. <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/32715#files-area>, 114-121. Wigley, M., «Network fever», *Grey Room* 4, Καλοκαίρι 2001, 89-92. Richards, S., «Halfway Between the Election and the Universe: Doxiadis and the Delos Symposia», στο: *Scale: Imagination, Perception and Practice in Architecture*, Adler, G., Brittain-Catlin, T., Fontana-Giusti, G. (επιμ.). Λονδίνο, Routledge 2012, 170-181. Φιλίππιδης, Δ., *Κωνσταντίνος Δοξιάδης. Αναφορά στον Ιππόδαμο*, Αθήνα, Μέλισσα 2015, 164-168.
3. Από το 1966 προηγείται κάθε συμπόσιου ο «Αθηναϊκός Μήνας Οικιστικής», μια σειρά διαλέξεων που ήταν ανοιχτές στο κοινό. Σχετικά: Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761.
4. Δεν είναι σαφές αν ο λόγος ήταν η έλλειψη οικονομικών πόρων ή η επιδείνωση της υγείας του Δοξιάδη.
5. Για το Απολλώνιο: Ψωμόπουλος, Π., «Απολλώνιο», στο: *Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το Έργο του*, τόμ. 2, Καζαζή, Γ., και Γούναρη, Γ. (επιμ.). Αθήνα, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας 2009, 229-54. Φιλίππιδης, Δ., *Κωνσταντίνος Δοξιάδης. Αναφορά στον Ιππόδαμο*, Αθήνα, Μέλισσα 2015, 331-347.
6. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 1. Subject: Discussion between D, J. Tyrwhitt and Piperoglou on the subject of a conference in Delos, 5.8.58.
7. «As we are going to refer often to the Charter of Athens and to the Meeting of Athens in 1933, I beg you to prepare an objective statement of no more than 5 or 6 pages on the Athens meeting, incorporating at the end the Charter of Athens with a few words on its inception and preparation, how the meeting took place, on whose initiative, on the attendance, on the discussions, on its importance and on its effects. I imagine you would like to speak about CIAM, too.» Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 75.
8. Tyrwhitt J., «Appendix. The CIAM Charter of Athens, 1933: Outcome of a similar effort», *Ekistics / Οικιστική. Reviews on the problems and science of human settlements* 16, 95/ Οκτώβριος 1963, 263-267, 263.
9. Οι υπόλοιπες επικεφαλίδες ήταν: A. The Reasons, C. The Program, D. Estimated budget.
10. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 7-9, *A proposal for a conference of planners on the island of Delos for the formulation and declaration of the Charter of Delos*, 8.
11. Doxiadis Konstantin, *Raumordnung in Griechischen Städtebau*. Dissertation zur Erlangung der Würde eines Doktor-Ingenieurs der Technischen Hochschule Berlin: vorgelegt

am 18. Mai 1936 von Konstantin Doxiadis, Diplomingenieur aus Athen: genehmigt am 6. Juli 1936. Heidelberg-Berlin: Kurt Vowinkel Verlag, 1937. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 18552. Υπάρχει ανέκδοτη ελληνική μετάφραση από την Τέα Ανεμογιάννη (δεκαετία 1960) με τίτλο *Διάταξη του χώρου στην ελληνική πολεοδομία*. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 18479. Το βιβλίο εκδόθηκε στα αγγλικά, με τροποποιήσεις, το 1972: C. A. Doxiadis, *Architectural Space in Ancient Greece*. Καίμπριτζ: MIT Press, 1972. Σχετικά βλ.: Τουρνικιώτης, Π. (παρουσίαση του βιβλίου στον ιστότοπο του Αρχείου Κ. Α. Δοξιάδη: http://www.doxiadis.org/Downloads/archit_space_anc_greece_book.pdf). Τσιαμπάος, Κ., *Κατασκευές της Όρασης: Από τη Θεωρία του Δοξιάδη στο Έργο του Πικιώνη*. Αθήνα, Ποταμός 2010, 23-58, «Α. Η οπτική του Δοξιάδη». Φιλίππιδης, Δ., *Κωνσταντίνος Δοξιάδης. Αναφορά στον Ιππόδαμο*, Αθήνα, Μέλισσα 2015, 67-75.

12. Για τα «Άσπρα Σπίτια»: Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 36580, *Aspra Spitia: A new Greek city* (χωρίς ημερομηνία) και στον ιστότοπο του Αρχείου Κ. Α. Δοξιάδη, http://www.doxiadis.org/Downloads/aspra_spitia.pdf. Simeon, A., «Aspra Spitia: A Feeling of Tradition in a Modern Community Plan Concept», *DA Review* 1(4), 1965, 8-11. Τουρνικιώτης, Π., «Ο Οικισμός Άσπρα Σπίτια: Η Κληρονομιά του Κ. Α. Δοξιάδη» στο: *Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το Έργο του*, τόμ. 2, Καζαζή, Γ., και Γούναρη, Γ. (επιμ.). Αθήνα, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας 2009, 209-28. Pyla, P., *Ekistics, Architecture and Environmental Politics, «1945-1976: A Prehistory of Sustainable Development»*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή. Καίμπριτζ: Massachusetts Institute of Technology, Department of Architecture, 2002. <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/32715#files-area>, 130-132. Καλαφάτη, Ε., «Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας: Ζητήματα σχεδιασμού μιας νέας πόλης» στο: *Εργάζομαι άρα κατοικώ: Η περίπτωση του συγκροτήματος κατοικιών των Μεταλλείων Μπάρλου στο Δίστομο Βοιωτίας, των Αντωνάκη, Δ. & Σ., Πετρίδου, Β., Πάγκαλος, Π., Κυρκίτσου, Ν. (επιμ.), Πάτρα, Πανεπιστήμιο Πατρών, 17-24. Tzoni, A., και Rodi, A. P., *Greece: Modern Architectures in History*. Λονδίνο, Reaktion Books 2013, 175. Zarmakoupi, M., «Balancing Acts Between Ancient and Modern Cities: The Ancient Greek Cities Project of C. A. Doxiadis», *Architectural Histories* 3(1):19, Δεκέμβριος 2015, 1-22. DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/ah.cv>, 8-9. Φιλίππιδης, Δ., *Κωνσταντίνος Δοξιάδης. Αναφορά στον Ιππόδαμο*, Αθήνα, Μέλισσα 2015, 321-330. Σχετικά βλ.: Theodoropoulou, I., «Nature and the People: The Vernacular and the Search for the True Greek Architecture» στο: *Modern Architecture and the Mediterranean: Vernacular Dialogues and Contested Identities*, Lejeune, J.-F., και Sabatino, M. (επιμ.). Λονδίνο και Νέα Υόρκη, Routledge, 111-129, 126-129.*
13. Τουρνικιώτης, Π., «Η Αρχαία και η Μοντέρνα Πόλη στο Έργο του Κωνσταντίνου Δοξιάδη», στο: *Η Πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974: Πρακτικά του 20ού Συνεδρίου Εταιρείας Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας*. Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2000, 85-98. Τουρνικιώτης, Π., «Ancient and Modern Cities in the Work of Constantinos Doxiadis», στο: *The Modern City Facing the Future: Conference Proceedings: Sixth International Docomomo Conference. September 20-22, 2000*. Session Chair: Carlos, Eduardo Comos, Brasil: Docomomo, 2004, 97-112. Zarmakoupi, M., «Balancing Acts Between Ancient and Modern Cities: The Ancient Greek Cities Project of C. A. Doxiadis», *Architectural Histories* 3(1):19, Δεκέμβριος 2015, 1-22. DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/ah.cv>. Ζαρμακούπη, Μ., «Το ερευνητικό πρόγραμμα των αρχαίων ελληνικών πόλεων του Κ. Α. Δοξιάδη», στο: *Ελληνική Αρχιτεκτονική στον 20ό και 21ο αιώνα. Ιστορία-Θεωρία-Κριτική*, Γιακουμακάτος, Α. (επιμ.). Αθήνα, Gutenberg 2016.
14. Τουρνικιώτης, Π., «Ο Οικισμός Άσπρα Σπίτια: Η Κληρονομιά του Κ. Α. Δοξιάδη», στο: *Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το Έργο του*, τόμ. 2, Καζαζή, Γ., και Γούναρη, Γ. (επιμ.). Αθήνα, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας 2009, 209-28, 228.
15. Τσιαμπάος, Κ., *Κατασκευές της Όρασης: Από τη Θεωρία του Δοξιάδη στο Έργο του Πικιώνη*. Αθήνα, Ποταμός 2010, 23-58, «Α. Η οπτική του Δοξιάδη». Tsiambaos, K., «The Creative Gaze: Doxiadis' Discovery», *The Journal of Architecture* 14 (2009) 255-275, 257-259.
16. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 7-9, *A proposal for a conference of planners on the island of Delos for the formulation and declaration of the Charter of Delos*, 8. Για την ιστορία της Δήλου, βλ.: Bruneau, P., και Ducat, J., *Οδηγός της Δήλου*. Αθήνα, Γαλλική Σχολή Αθηνών 2010.

17. Για την ιστορία των ανασκαφών στη Δήλο: Brunet, M., και Moretti, J.C., «Delos», στο: *Der Neue Pauly: Enzyklopädie Der Antike*, Cancik, H., Schneider, H., και Landfester, M. (επιμ.). Στουτγάρδη - Βαϊμάρν, Metzler 1999, 703-15.
18. Doxiadis, *Raumordnung in Griechischen Städtebau*. Heidelberg-Berlin Kurt Vowinckel Verlag 1937, 36.
19. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 29-32, *Delos conference on Ekistics: A proposal for the organization of the Island of Delos conference: of experts on human settlements*, 31. Παρόμοιες ιδέες διατυπώθηκαν στην εισαγωγή των Gwen Bell και Jacqueline Tyrwhitt στο βιβλίο που επιμελήθηκαν: *Human Identity in the Urban Environment*, Χάρμοντσγουορθ, Penguin Books, 15. Σχετικά βλ. Richards, S., «Halfway Between the Electron and the Universe: Doxiadis and the Delos Symposia», στο: *Scale: Imagination, Perception and Practice in Architecture*, Gerry Adler, Brittain-Catlin, T., και Fontana-Giusti, G. (επιμ.). Λονδίνο, Routledge 2012, 170-181, 175.
20. Υψηλάντη, Μ., «Deserted Delos: A motif of the Anthology and its poetic and historical background», *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, τόμ. 4, 50 2010, 63-85.
21. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 7-9, *A proposal for a conference of planners on the island of Delos for the formulation and declaration of the Charter of Delos*, 8.
22. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 2761, «AEM Organization 1958-1968 (Folder I), 1958-1963 (1964), 1-222 (1)», 2. Σχετικά με τη συμβολή της Jaqueline Tyrwhitt στη σύλληψη και εκτέλεση των Συμποσίων της Δήλου: Ellen Shoshkes, *Jaqueline Tyrwhitt: A Transnational Life in Urban Planning and Design*. Farnham, Surrey, Ashgate 2013, 207-209.
23. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 22831, «Book on Delos Symposia (working file)».
24. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 22831, «Book on Delos Symposia (working file)». 3-4. Ανάλογες παρατηρήσεις για την ανάγκη αποφυγής της πειστικής πραγματικότητας των σύγχρονων πόλεων εκφράζει και η Jaqueline Tyrwhitt στον πρόλογο του βιβλίου που επιμελήθηκε με τον Bell, G., το οποίο συγκεντρώνει κείμενα σχετικά με την έρευνα της Οικιστικής επιστήμης: Bell, G., και Tyrwhitt, J. (επιμ.), *Human Identity in the Urban Environment*, Harmondsworth, Penguin Books 1972, 15. Βλ.: Συζήτηση στον Simon Richards, «Halfway Between the Electron and the Universe: Doxiadis and the Delos Symposia», στο: *Scale: Imagination, Perception and Practice in Architecture*, Adler, G., Brittain-Catlin, T., και Fontana-Giusti, G. (επιμ.). Λονδίνο, Routledge 2012, 170-81, 175.
25. Οι συμμετέχοντες του πρώτου Συμποσίου της Δήλου παρουσιάστηκαν ως «The Delians», στο περιοδικό *Ecistics / Οικιστική* 16/95 (Οκτώβριος 1963), 218-234.
26. Αρχείο Κ. Α. Δοξιάδη, Φάκελος 22831, «Book on Delos Symposia (working file)», 3-4.
27. «... ανάμεσα στις ουτοπίες και τις “τοπίες”, θα πρέπει να συλλάβουμε την εντοπία: τον τόπο που ικανοποιεί τον ονειροπόλο, αλλά που αποδέχεται ο επιστήμονας, τον τόπο όπου η προβολή του καλλιτέχνη και του τέκτονα συναντιούνται» Κωνσταντίνος Δοξιάδης, «Need for Entopia», στο *Between Dystopia and Utopia*. Λονδίνο, Faber and Faber 1968, 49-65, 49. Μετάφραση στα ελληνικά: Κύρτσας, Α. Α. (επιμ.), *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης: Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*. Αθήνα, Ίκαρος 2006, 292-298.
28. Σχετικά βλ.: Κύρτσας, Α. Α. (επιμ.), *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης: Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*. Αθήνα, Ίκαρος 2006, 21. Ζαβολέας, Γ., *Η Μηχανή και το Δίκτυο ως Δομικά Πρότυπα στην Αρχιτεκτονική*. Αθήνα, Futura 2013, 178-181. Φιλιππίδης, Δ., *Κωνσταντίνος Δοξιάδης. Αναφορά στον Ιππόδαμο*. Αθήνα, Μέλισσα 2015, 145-148.